

Світ Роканнона : роман

Урсула Ле Гвін

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Наталя Михаловська

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Передмова

Коли я в середині 1960-х рр. у свої тридцять з хвостиком бралася за написання свого першого науково-фантастичного роману, то написала на той час уже кілька книг, але ніколи досі не вигадувала планет. Творити світи зі слів — це справжня містерія. Сподіваюся, не буде блюзнірством сказати: кожен, хто це робив, знає, чого Єгова взяв у неділю вихідний. Озираючись на це моє перше зусилля, бачу несміливість, легковажність і везіння новачка, — всі риси деміурга-початківця.

Коли мене просять «визначити різницю між фентезі і науковою фантастикою», я щось там белькочу, а тоді завжди перехожу до розмови про спектр, той дуже корисний спектр, в якому один колір переходить в інший. Визначення — це для граматики, а не для літератури, — кажу я, — а коробки — це для кісток. Звісно, що фентезі й наукова фантастика відрізняються, як відрізняються червона й синя барва. Вони мають різні частоти, а якщо їх змішати (на папері — я працюю на папері), виходить фіолетова, ще інша. «Світ Роканнона» безумовно фіолетовий.

Я дуже мало знала про наукову фантастику, коли писала цей твір. На початку сорокових і на початку шістдесятих років я читала багато науково-фантастичної літератури, однак це й усе, що я про неї знала: прочитані мною романи й оповідання. У 1964 році мало хто знав про неї більше. Не бракувало таких, хто більше читав, існував фендом, але лишень одиниці, крім Джеймса Бліша і Деймона Найта 1, багато думали про наукову фантастику. Як я невдовзі виявила, у фензинах її оглядали, а в дуже нечисленних, — головню SFR та ASFR 2, — і критикували. Але поза журналами про наукову фантастику її майже не оглядали і ніколи не критикували. Її не досліджували. Її не вивчали. Не було шкіл, — у жодному значенні слова. Не було жодної теорії, тільки оцінка редакторів. Не було власної естетики. Усе це — Нова Хвиля, академічні

дослідження, Кларіон 3, тези, антитези, критичні журнали, теоретичні книжки, великі слова, захопливі експерименти, — було вже в певному сенсі готове на нас упасти, але ще до нас не дісталось. Чи принаймні не дісталось до мого болота. Я тільки й знала, що існує різновид журналів і книжок, який видавці відзначили міткою НФ, і саме в ту категорію мене, гнану духом часу та відчаєм, і вписали.

Так врешті-решт мене почали друкувати і вважалося, що я маю писати наукову фантастику. Як саме?

Гадаю, вже тоді могли існувати одна-дві книжки штибу «Як писати наукову фантастику», але я завжди уникала таких підручників, відколи прослухала в Гарварді курс «Творчого письма» і збагнула, що в мене алергія на «Творче письмо». «Як писати наукову фантастику? Хто його знає?» — вигукнув веселий деміург і відразу взявся це робити.

Від того часу він навчився кільком речам (якщо музи — жінки, то деміургів я вважаю чоловіками). Ми всі навчилися. І одна з них така: червоне це червоне, синє це синє, і якщо хочеш здобути червоне чи синє, не змішуй їх. У «Світі Роканнона» багато безладного змішування. Маємо там космічні кораблі зі швидкістю, близькою до світлової чи навіть понадсвітловою, і також маємо нашійник Брісінгамен, вітроконеї і кількох придуркуватих ангелів. Маємо напрочуд корисну одержу, звану захисним костюмом, яка оберігає від «зовнішніх тіл, екстремальних температур, радіоактивності, потрясінь і ударів помірної сили, як-от завданих мечем чи кулею», але всередині цього костюма можна за п'ять хвилин померти від браку повітря. Захисний костюм — добрий приклад ситуації, коли фентезі й наукова фантастика не перетинаються з достатньою зграбністю. Символ родом із колективного фентезі — Захисний Плащ (плащ-невидимка і т.п.), — оздоблений псевдонауковою багатослівністю та дрібкою барвистого

опису й представлений як чудо Технології Майбутнього. Це може бути виконано успішно й навіть тріумфально, якщо символ доволі глибокий («Машина часу» Веллса), але якщо так зроблено лише з декоративною метою чи для зручності, то це шахрайство. Призводить до деградації як символу, так і науки; плутає можливість зі ймовірністю, а в кінцевому підсумку не отримує ні того, ні іншого. Захисний костюм — це втрачений інженерний продукт, який годі знайти в жодній із моїх книжок, написаних після «Світу Роканнона». Може, підхопили його люди, які їздять на Колісницях Богів.

Речі такого ґатунку — це легковажність початківця, славетна свобода невігластва. Це мій світ, в якому я можу все! От тільки, звичайно, це неможливо. Достеменно як кожне слово в реченні обмежує вибір подальших слів, через що до кінця цього речення вибір стає невеликим чи зовсім зникає, так само й (розумієте, що я маю на увазі? Сказавши «достеменно як», мушу сказати «так само й») кожне слово, речення, абзац, розділ, персонаж, опис, пряма мова, вимисел і сцена в романі визначає й обмежує решту роману, — але ні, я не закінчу цього речення, як сподівалася, бо моє порівняння неточне: висловлене речення діє тільки в часі, тимчасом як роман, не задуманий і не висловлений за одним замахом, діє в обох напрямках, вперед і назад. Початок має на увазі кінець, а кінець — початок. (Це не цикл, не кругова структура. Існують чудові твори такої структури — «Поминки за Фіннеганом», «Веселка тяжіння», «Далґрен 4», — але якби всі романи досягли циклічності чи навіть спробували до неї наблизитися, читачі цих романів збунтувалися б і мали б слушність. Звичайний нормальний роман починається в одному «місці» й закінчується деінде, відповідно до зразка — лінії, зигзагу, спіралі, подорожі, траєкторії, — який має те, чого бракує колу попри всю його досконалість: напрямок). Кожна частина надає форми кожній іншій частині. Тож

навіть у науковій фантастиці вся ця чудова свобода вигадування світів, істот, статей і пристроїв дивним чином зазнає обмежень із приблизно дванадцятої сторінки рукопису. Мусите мати певність, що всі вигадані вами речі, навіть якщо ви ще не згадували про них чи й узагалі про них не думали, триматимуться купи; бо інакше кожна з них виступатиме окремо. На жаль, разом зі збільшенням свободи збільшуються й обов'язки.

Що ж до несміливості, про яку я згадувала, надмірної обережності в дослідженні свого чудесного світу нового, то вона ось у чому: хоча я вислала свого героя Роканнона у невідомість беззахисним (наприкінці він втрачає-таки свій захисний костюм), сама я схильна була сховатися у тому, що справді-добре-відоме. Наприклад, моє використання скандинавської міфології: мені забракло відваги, що приходить із досвідом і закликає: «Вперед, твори свій власний клятий міф, він все одно виявиться одним із Древніх міфів». Замість черпати зі власної підсвідомості, я позичала з легенди. В даному випадку це не мало особливого значення, позаяк іще не навчившись читати, я слухала скандинавські міфи, пізніше читала й перечитувала «Дітей Одіна» та Старшу й Молодшу Едду, так що під впливом цих міфів формувалася моя свідомість і підсвідомість (тому я ненавиджу Вагнера). Насправді я не шкодую через запозичення у скандинавів, їм це напевне не нашкодило; а втім, Одін у захисному костюмі — це трохи по-дурному. А ще запозичення пішло на шкоду пробному дослідженню моєї особистої міфології, яку започаткувала ця книжка. Тож Роканнон був значно відважнішим від мене. Чудово знав, що він не Одін, а просто частка мене, і що моїм завданням є просуватися до спільного, колективного підґрунтя міфів, коренів, джерел, — дорогою, яку прокладає не хто інший, як я. Це єдиний спосіб дістатися туди.

Несміливість, знову ж таки, у заселенні мого світу. Ельфи і гноми. Герої і слуги. Феодалізм із домінацією чоловіків.

Фантастичний бронзовий вік меча і магії. Ліга Всіх Світів. Я ще не знала тоді, що наука в моїх фантастичних творах стосуватиметься головню суспільних наук, психології, антропології, історії тощо, а я муситиму вигадати, як усе це використати, і тяжко над цим напрацюватися, бо ніхто інший у цій царині багато ще не зробив. Я просто взяла те, що було під руками, надсвітловий рушій та бронзовий вік, і використала їх без особливих роздумів, залишивши відвагу справжнього винахідництва для суцільних фантазій — Крилатих Істот, вітроконеї, к'ємгрір. Менше відваги — більше радості, але з часом я майже це втратила. Неможливо зберегти все.

Сподіваюся, це не зрозуміють так, наче я прискіплююся до книжки, або, ще гірше, намагаюся відвернути критику, випереджаючи її; це дуже слизький прийомчик у мистецтві Літературної Самооборони. Я люблю цю книжку. Перефразовуючи Більбо, мені подобається більше половини її приблизно удвічі більше, ніж вона цього заслуговує. Я напевне не змогла б написати таку історію тепер, але можу перечитати, а тринадцятилітня дистанція дозволяє мені спокійно розгледіти, що в ній не дуже, а що добре, — к'ємгрір, наприклад, Семлі, деякі речі, сказані Кйю, а ще лісова ущелина поблизу водоспаду, де вони стали табором. І форма її добра.

Прагну висловити свою сердечну радість через те, що у цьому виданні зникли давні типографічні помилки, сила яких була в першому виданні, а відтоді вони ще й намножилися як миші-піщанки. Одна з них — Глинориби замість Глинолюди — була навіть перекладена французькою мовою. Глинолюди стали милозвучними *Argiliérs* 5, але помилково написане «видовбані Глинорибами» стало «*ces poissons d'argilière qui fouissaient le sol* 6». Я вважаю це найвищим тріумфом французького здорового глузду на службі чистого безумства. У цьому виданні можуть з'явитися хибодруки, але я нетерпляче їх чекаю. Зрештою, якщо трохи

пощастить, вони будуть новими 7.

1 Джеймс Бенджамін Бліш (1921–1975), Деймон Френ- сіс Найт (1922–2002) — американські письменники-фантасти і критики НФ. (Тут і далі прим. Н. Михаловської).

2 Science Fiction Review — один із найпопулярніших фензинів ХХ століття, створений у 1953 році письменником Річардом Е. Гейсом, володар 4 премій Г'юго в номінації «Найкращий фензин» (1969, 1970, 1977, 1979); Australian Science Fiction Review — австралійський фензин, створений Джоном Бенгсундом, що з перервами виходив з 1966 по 1991 роки.

3 Clarion — американський шеститижневий творчий семінар з наукової фантастики і фентезі для письменників-початківців.

4 Романи Джеймса Джойса, Томаса Пінчона та Семюела Ділейні відповідно.

5 Глиняними (франц.)

6 Глиняними рибами, які зарилися в землю (франц.)

7 Авторка не помилилася: французьке слово Argiliérs, глиняні, надрукували як Argiliens, що наробило багато клопотів при новому перекладі.

• • •

Далі — у повній книжці «Світ Роканнона : роман».

nashaknyga.com.ua